

Na een hete herfst een woelige winter?

Michel Capron

Dit artikel werd in twee stappen geschreven die gelijk vielen met de evoluerende sociaaleconomische en politieke conjunctuur. Het eerste deel herneemt de conflictualiteit zoals zich die tussen begin september en begin november 2011 ontwikkelde. Het tweede deel legt vooral de nadruk op de verschillende vakbondsinitiatieven (manifestaties, algemene staking) – en de patronale en regeringsreacties – die de sociale actualiteit vormden tussen de syndicale concentratie van 15 november 2011 op de Heizel en de algemene staking van 30 januari 2012, o.a. vóór en na de vorming van de regering-Di Rupo, met name als reactie tegen de verschillende genomen of beoogde maatregelen door de regering.

1. Een hete sociale herfst

Het is een feit dat de politieke en sociaaleconomische context van deze herfst alles behalve gunstig is voor een serene hereniging van het overleg tussen de sociale gesprekspartners of van gepacificeerde sociale verhoudingen in de onderneming. Van de ene kant zijn dat de budgettaire discussies tussen de partners van een toekomstige regering die slechts moeizaam vorderen gezien de eisen die de enen aan de anderen (vooral de MR en Open VLD) stellen. Van de andere kant versterken de onverwachte turbulenties die de eurozone, het financieel systeem en de banken treffen, de noodzaak voor de staten, waaronder de onze, om een beleid op de korte termijn van rigueur en austeriteit te voeren. Een nieuwe recessie dient zich aan en het is dus urgent maatregelen te treffen: patronale en syndicale leiders herhalen dat alsof het een lust is, ze scherpen hun eigen doelstellingen aan die, en dat hoeft ons niet te verwonderen, van alles, behalve van convergentie getuigen. Op het micro-economisch en microsociaal vlak van de onderneming noteert men

De sociale malaise beperkt zich wel te verstaan niet tot het interprofessionele niveau, maar blijkt ruwweg ook op het niveau van de ondernemingen aanwezig te zijn wegens de voortekenen van een mogelijke recessie die zich aandient.

een bepaalde heropleving van de sociale conflicten, een patronale verharding in bepaalde gevallen en herstructureringen die ditmaal meer Wallonië dan Vlaanderen treffen.

Het is daarom interessant om de syndicale en patronale standpunten te bestuderen met betrekking tot het geheel van de sociaaleconomische thematiek die in de actualiteit komt. Het loont ten andere de moeite om de aard van de sociale spanningen die zich de laatste maanden op het vlak van de privébedrijven, maar ook in de openbare en semi-openbare sector hebben ontwikkeld, te bestuderen. Ten slotte volgt bij wijze van conclusie een korte evocatie van de effecten van de door de toekomstige regeringen te nemen mogelijke maatregelen op het sociaaleconomisch vlak.

1.1. De diepgaande meningsverschillen tussen de sociale gesprekspartners

De mislukking van het Interprofessioneel Akkoord (IPA) van 2011-2012¹ als gevolg van de verwerping ervan door het ABVV en het ACLVB, heeft de verhoudingen tussen de sociale gesprekspartners bekoeld en het wederzijds vertrouwen ondermijnd. De regering belast met lopende zaken heeft bij wet van 12 april 2011 een aantal maatregelen afgekondigd. De patronale en syndicale vertegenwoordigers die elkaar in de Groep van Tien troffen, konden toen de meningsverschillen op sociaaleconomisch vlak van de laatste maanden inventariseren. Zowel de enen als de anderen wensten uiteraard

dat hun bezorgdheden in de toekomstige regeringskeuzes zouden worden meegenomen. Men kan de controversiële kwesties in vijf grote thema's opsplitsen: de einde loopbaan² (prepensioenen, pensioenen, evaluatie van het solidariteitspact tussen de generaties), de loonindex, de sociale zekerheid (in het bijzonder de werkloosheidsvergoedingen en de gezondheidszorg), de harmonisatie van het arbeiders-, bedienden- en ambtenarenstatuut. Dit alles wordt in het perspectief van de bezuinigingsmaatregelen vanwege de toekomstige regering geplaatst.

Op verschillende punten stemmen de standpunten van de syndicale organisaties over het algemeen genomen met elkaar overeen, zoals dat blijkt uit het recente gemeenschappelijk platform van het ABVV en ACV³, waarbij elke organisatie nochtans wel vaker de nadruk op een of ander punt legt.⁴ Bij wijze van inleiding weigert het vakbondsfrent elke inleveringspolitiek die eens te meer de werknemers en de uitkeringsgerechtigden treft, dus de slachtoffers van een crisis die ze niet hebben uitgelokt. De vakbondseisen zijn ondubbelzinnig. Behalve de geëiste economische relance op Europees niveau om kwaliteitsbanen te scheppen, zijn het vooral het behoud van de automatische indexaanpassing van de lonen⁵ en van de sociale uitkeringen die worden geëist. Dit dan om (tenminste gedeeltelijk) de koopkracht te beschermen en ook om de consumptie van de gezinnen te behouden; indien er risico van inflatie is, dan wordt die aan de prijsstijgingen van energie (die men strikter zou moeten controleren) en van voedsel geweten. Het ACV en het ABVV eisen het behoud van het systeem van prepensioenen⁶ (minder duur dan de werkloosheidsvergoedingen) en de responsabilisering van de werkgevers die de oudere werknemers ontslaan, evenals

het behoud van de kredieturen die toestaan om met name de einde loopbaan te verlichten. Andere eis: het behoud van het huidige systeem van werkloosheidsvergoeding zonder beperking in de tijd. De vakbonden willen daarbij de werkgevers verplichten om de jongeren, de niet-Europeanen, de vrouwen, de weinig geschoolden die op de arbeidsmarkt beschikbaar zijn, toegang tot een baan te verschaffen. Ze willen ten andere ook geen blind snoeien in het openbare ambt, noch nieuwe privatiseringen. Men moet integendeel een doelmatige en kwaliteitsvolle openbare dienst ontwikkelen. Dan volgen eveneens eisen op financieel (regulering van de financiële sector, afschaffing van het bankgeheim) en fiscaal (o.a. afschaffing van de notionele interestaf trek en een belasting op de financiële transacties) gebied. Ook al vermelden het ACV en het ABVV dat niet, toch wensen ze vurig een eenheidsstatuut voor arbeiders en bedienden voor ten laatste op 8 juli 2013 af te sluiten, dit volgens het arrest van het Grondwettelijk Hof van 7 juli 2011. Het betreft echter wel een harmonisering naar boven.⁷ Ten einde hun verzet tegen iedere bezuinigingspolitiek te markeren die de koopkracht van de arbeiders en de uitkeringsgerechtigden zou aantasten, heeft het vakbondsfront een concentratie van zijn militanten voor 15 november op de Heizel voorzien. Indien de regeringsmaatregelen niet hiermee rekening zouden houden, zo liet men, vooral dan van de zijde van het ABVV, verstaan, dan zou een algemene staking niet uit te sluiten zijn.

Van werkgeverszijde hoort men uiteraard een erg verschillend geluid. Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) meent dat men het systeem van automatische loonindexering op de een of andere manier zou moeten herzien door zich te baseren op met name de gegevens van de OESO en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) volgens welke men zich over de periode 2011-2012 zou kunnen verwachten aan een verhoging van de Belgische lonen van 7 procent tegen 5,4 procent in de buurlanden: men moet daarom de loonmatiging benadrukken om zowel inflatie (volgens de spiraal van loons- en prijsverhogingen) te voorkomen als de concurrentiekracht van de ondernemingen te behouden. Het VBO weet zich daarbij zoal gesterkt door de verklaringen van de Europese Unie (EU) van A. Merkel,

als van signalen afkomstig van de financiële markten, het International Monetary Fonds (IMF) en de rating agentschappen die ons systeem van indexering op de korrel nemen. Wat het probleem van de einde loopbaan⁸ betreft, hier pleit het VBO voor het geleidelijk opheffen van de prepensioenen vóór 60 jaar, voor het optrekken tot 62 jaar van het vervroegd pensioen en het verhogen tot 67 jaar van de pensioengerechtigde leeftijd, evenals voor een beperking op het beroep doen op kredieturen door oudere werknemers. Men zou dus een Generatiepact bis moeten hebben om deze maatregelen in werking te stellen ten einde zo de kosten van die maatregelen voor de gemeenschap te beperken, om de tewerkstellingsgraad voor de 55-plussers te verhogen en om daardoor de pensioenen beter te kunnen financieren. Men zou de werklozen nog meer moeten activeren, de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen moeten accentueren en ze in de tijd beperken.⁹ Wat de bezuinigingsmaatregelen betreft legt het VBO de nadruk op een vermindering van de openbare uitgaven. Het VBO valt met name het teveel aan ambtenaren aan en bepleit het niet volledig meer vervangen bij hun vertrek en het opheffen van overbodige structuren die de bron van toenemende administratieve problemen voor de ondernemingen betekenen. Het VBO is eveneens van oordeel dat het personeelsbestand van de NMBS moet worden verminderd door het vereenvoudigen van de structuren, door administratieve activiteiten in onderaanneming te geven en door het partieel niet vervangen

van vertrekkende personeelsleden. Van de andere kant verzet het VBO zich met name tegen elke fiscale maatregel die de belasting op de ondernemingen verhoogt, in bijzonder de verlaging van de notionele interesten die, volgens de ondernemersorganisatie, schadelijk zou zijn voor buitenlandse investeringen en dus voor het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen. Ze verzet zich eveneens tegen elke verhoging van de belasting op de meerwaarde geboekt bij beursttransacties. Ten slotte moet de toekomstige regering, indien men het door de EU gedefinieerde stabiliteitsprogramma wil eerbiedigen, hoofdzakelijk de uitgaven beperken en maatregelen bevorderen om de arbeidsduur over de hele carrière gemeten te verlengen en om de concurrentiekracht van de ondernemingen te bevorderen. Dat zou dan zowel het scheppen van banen als de tewerkstellingsgraad van het land bevorderen.¹⁰

Met betrekking tot de eerste nota van Di Rupo uitten de sociale gesprekspartners hun onvoldaanheid door te stellen dat de nota slechts in geringe mate aan hun verwachtingen voldeed en, zoals we al zagen, waren die op zijn zachtst gezegd verschillend om maar niet te zeggen tegengesteld.¹¹ Daarom lucht voorzitter van het ACV, L. Cortebeek¹², zijn frustratie omdat de sociale gesprekspartners niet bij de discussies over de sociaaleconomische maatregelen tijdens regeringsvorming worden betrokken. Al naar gelang de dosering van de maatregelen die de onderhandelaars van de aanstaande regeringscoalitie aannemen,

zal zowel de woede van de ondernemerswereld als het groeiend ongenoegen van de arbeiders en hun vakbondsorganisaties worden aangewakkerd: de barometer van het sociaal klimaat zou daarom op onweer kunnen gaan staan.

1.2. Een toename van de sociale conflicten

De sociale malaise beperkt zich wel te verstaan niet tot het interprofessionele niveau, maar blijkt ruwweg ook op het niveau van de ondernemingen aanwezig te zijn wegens de voortekenen van een mogelijke recessie die zich aandient. Aldus bereikt het aantal faillissementen in oktober 2011 het aantal van 1.123 (op een totaal van 8.728 sinds januari 2011), wat op 10.000 faillissementen voor het gehele jaar zou kunnen uitdraaien. Het betreft hier vooral BVBA's in de handel en de horeca, en KMO's in de bouw. De sector van het uitzendwerk stagneert ten andere en men noteert sinds september een gevoelige daling in de sector van de distributie, zonder rekening te houden met een teruggang van 0,4 procent van de uitvoer op 2 september 2011. Diverse schattingen voorspellen ten slotte een daling van het Bruto Binnenlands Product (BBP) voor het einde van 2011 en het begin van 2012.

Het is daarom niet verwonderlijk dat men in de privésector vanaf september 2011 meerdere herstructureringen en sluitingen meemaakt die meer Wallonië en Brussel dan Vlaanderen treffen. Voor september en oktober telt men, voor zover ik weet, 6 aankondigingen van sluiting¹³ en 11 herstructureringen¹⁴. In de meeste gevallen (met uitzondering van AM-Liège¹⁵, Aperam, SAPA en Durobor) braken er geen stakingen uit en de werkgevers en de syndicale delegaties slaagden erin om overeenstemming te bereiken over een sociaal plan met prepensioenen, natuurlijk of vrijwillig verloop en zelfs reconversiecellen. De meerderheid van de andere sociale conflicten betreffen diverse problemen: het afsluiten van een CAO en diverse looneisen (o.a. bij GSK Biologicals – een eerste staking –, Kraft Foods, H&M Logistics, Mc Bride, INEOS), de verdediging van vakbondsafgevaardigden (Auto 5, Pauwels Sauzen), economische informatie (Hot Cuisine) of de arbeidsvoorwaarden (de call centers te Brussel en Luik). Over het algemeen betreft het stakingen binnen bedrijven in de farmaceutische sector of

chemie, glas, metalen producten, staal of logistiek. Het betreft in de meeste gevallen nogal korte stakingen (behalve dan bij AM en H&M) die niet langer dan een week duren en die ten minste gedeeltelijk hebben geleid, tot toegevingen aan de vakbondseisen. Met uitzondering van AM en GSK Biologicals raakten deze sociale conflicten vooral KMO's en gemiddelde bedrijven en niet enkel in de oude industriële bekkens, maar ook in West-Henegouwen en Waals Brabant. Enkele conflicten weerspiegelen een duidelijke verharding van de werkgeversstandpunten: het eenzijdig beroep doen op het kortgeding met oplegging van dwangmaatregelen (bij Auto 5 en Mc Bride o.a.) met negatie van het "gentlemen's agreement" van 2002, het opeisen van stakers bij INEOS te Feluy om de veiligheid te verzekeren van een fabriek die onder de klasse Seveso¹⁶ valt. De spanning was op een zeker ogenblik veel sterker bij AM te Luik waar zes leidinggevendenden gedurende 24 uren werden "gegijzeld".

Al naargelang de nadruk wordt gelegd op de verhoging van de inkomsten of de vermindering van de openbare uitgaven wordt de verontwaardiging van ofwel de ondernemerswereld of de woede van de vakbondsmiddens gewekt die in het bijzonder door de maatregelen worden gemotiveerd die de minstbesteden in de samenleving raken.

In de publieke en de parapublieke sector heeft men eveneens diverse sociale conflicten meegemaakt. Sommige hebben betrekking op problemen rond de arbeidsvoorwaarden en het personeelsgebrek, zoals in de gevangenis (te noteren valt een staking van 20 dagen van de bewaarders van de gevangenis van Sint-Gillis en een staking in de gevangenis van Verviers) of in bepaalde OCMW's (in West-Henegouwen). Bij de TEC en de MIVB is het altijd de onveiligheid die werkonderbrekingen veroorzaakt naar aanleiding van agressie tegen de bussen of de chauffeurs te Charleroi en Brussel. De aangekondigde herstructureringen bij de NMBS ten andere en het veelvuldige disfunctioneren (afschaffen van treinen en andere rationalisaties, endemische vertragingen, enz.) hebben, zonder tot nu toe te hebben geleid tot stakingsacties die direct de gebruikers treffen, aanleiding gegeven tot een manifestatie van de

vertegenwoordigers van de pendelaars en de vakbondsleden van de NMBS. Banenverlies is voorzien in de administratieve diensten en in verschillende werkplaatsen van de NMBS en bij haar filiaal NMBS Logistics zijn herstructureringen voorzien, dus vandaar een stakingsaanzegging voor 9 november 2011 in de ateliers om zich zo te kunnen aansluiten bij een actie van de Europese federatie van de transportbonden.

De toename van de conflicten blijft nochtans voor het ogenblik beperkt en, behalve in het geval van AM-Liège, leidt dat niet tot massale manifestaties. In een tijd dat de koopkracht eerder daalt, wordt het inzetten van het stakingswapen minder evident; huurbetalingen, aflossingen van diverse leningen en de stijgende kosten van levensonderhoud kunnen een rem op de syndicale mobilisatie leggen. De sociale spanning blijft niettemin latent aanwezig tijdens de opstelling van de komende begroting met haar beoogde bezuinigingen, door de miljarden euro aan Dexia toegekend, door de bonussen aan de bedrijfsleiders, etc. en ze zouden als een katalysator moeten werken voor een sociaal hete herfst.

1.3. Sociaal-economische maatregelen die de woede zouden kunnen opwekken

Men weet dat de toekomstige regering het budget voor 2012 moet indienen met ongeveer 11,3 miljard euro bezuinigingen om een negatieve beoordeling van de zijde van de EU, van de financiële markten en van de rating agentschappen te vermijden die nadelig zouden kunnen uitpakken voor de financiële gezondheid van het land. Tot dan toe heeft de pers¹⁷, bij gebrek aan andere informatie, een reeks maatregelen aangestipt die onderwerp van debat tussen de onderhandelaars zijn: belasting op de grote vermogens, beperking van de notionele interesten en voor de PS weigering om aan de lage- en middeninkomens te raken; voor de liberalen vermindering van het aantal ambtenaren, versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen, vrijstelling van sociale lasten voor een eerste baan bij een KMO; CDH neemt een positie meer in het midden in. Al naargelang de nadruk wordt gelegd op de verhoging van de inkomsten of de vermindering van de openbare uitgaven wordt de verontwaardiging van ofwel de ondernemerswereld of de woede van de vakbondsmiddens gewekt

die in het bijzonder door de maatregelen worden gemotiveerd die de minstbedeelden in de samenleving raken. De toon van de vakbondsmobilisaties zal mogelijk worden gezet tijdens de concentratie van het gemeenschappelijk vakbondsfrent op 15 november. Men mag zich ongetwijfeld verwachten aan een eerder heet sociaal klimaat tijdens de komende weken en maanden.

*
* *

2. November 2011-februari 2012: manifestaties en stakingen

Na een sociaal bewogen vroege herfst is het verzet tegen de bedoelingen van de regeringsonderhandelaars en daarna tegen de door de regering-Di Rupo voorgenomen sociaaleconomische maatregelen beslist niet verzwakt: een concentratie van militanten op 15 november 2011 op de Heizel, een nationale manifestatie op 2 december 2011 te Brussel, een manifestatie op 7 december 2011 te Luik, een staking bij de openbare diensten op 22 december 2011 en ten slotte een algemene staking op 30 januari 2012.

Deze herhaalde vakbondsacties vielen echter niet in ieders smaak. Zo vonden de rechtse partijen (Open VLD, MR en uiteraard de N-VA) deze stakingen en manifestaties overbodig en onverantwoord, ja zelfs schadelijk voor de (reeds wankelende) economische gezondheid van het land. Al zeggen PS, SP.A, CD&V en CDH voor deze stakingen begrip te kunnen opbrengen, dan toch blijft de federale regering vastbesloten om – onder druk van de Europese instanties en de rating organisaties – de genomen besluiten uit te voeren. VBO, Unizo, Voka, Union Wallonne des Entreprises (UWE) schreeuwen uiteraard ten aanzien van de onverantwoordelijke “gréviculteurs” hun verontwaardiging uit en ze brengen andermaal de door hen vervloekte loonindexering ter sprake als zijnde de oorzaak van het wegsmelten van de heilige concurrentiekracht der ondernemingen.

Daarbij aarzelen de media in Vlaanderen, Wallonië en Brussel er niet voor om zich tot de woordvoerders van hun lezers te verklaren, omdat ze denken dat die er toch in berusten en tevreden zijn dat er een echte

regering is aangetreden, en daarom deze sociale bewegingen, – de staking van 22 december 2011 en vooral die van 30 januari 2012 – te mogen discrediteren. Ondanks dit alles zijn er toch deze manifestaties van vakbondsontevredenheid over zowel het antisociale karakter van bepaalde maatregelen (inzake met name de prepensioenen, de pensioenen en de werkloosheidsuitkeringen), als over het gebrekkig gevoerde sociale overleg, waardoor de regering ten minste tot enkele “aanpassingen” wordt gedwongen en moet beloven om een waarachtig overleg met de sociale gesprekspartners aan te gaan. Deze sociale bewegingen gingen behalve over de indexering van de lonen, ook over het stakingsrecht en de beperkingen ervan.

Ik stel voor om enkele van deze sociale bewegingen even te analyseren om zo naar hun doelstellingen en naar hun eisen te kunnen peilen, eisen die men van ondernemers- en regeringskant graag nogal lichtvaardig opvat. Bij wijze van conclusie zal ik terugkomen op de meningsverschillen over het stakingsrecht en de loonindexering die de vakbonden enerzijds en de ondernemers en politiek rechts anderzijds verdelen.

1. De vakbondsconcentratie van 15 november

Op 15 november 2011 was er op de Heizel een concentratie van ongeveer 6.000 militanten van de drie vakbonden (ACV, ABVV, ACLVB) om de regeringsonderhandelaars te waarschuwen en de manifestatie van 2 december 2012 voor te bereiden. De verschillende vakbondsleiders verzetten zich tegen de tendens die ze bij de onderhandelaars van Open VLD en MR kunnen waarnemen: hun aanvallen op de werkloosheidsvergoedingen, de prepensioenen en de pensioenen, de kredieturen en de loonindexering. Of, zoals A. Demeulene (secretaris-generaal van het ABVV) onderstreept: “... de austeriteit is niet de oplossing maar het probleem!”¹⁸ Cl. Rolin (secretaris-generaal van het ACV) hekelt het bezuinigingsbeleid van verschillende Europese regeringen en neemt met name het “Duitse model” op de korrel, omdat dit laatste de werknemers massaal laat verarmen. De vakbonden komen met een “Gemeenschappelijk platform”¹⁹ met een aantal eisen: een politiek van economische relance, het behoud van de automatische

indexering van de lonen en de sociale uitkeringen, dus van de werkgelegenheid en de koopkracht; het behoud van het systeem van prepensioenen, kredieturen en het huidige systeem van werkloosheidsvergoedingen; de verplichting voor de werkgevers om aan alle beschikbare werknemers een kans op een baan te geven; de versterking van de openbare diensten; een doelmatige regulering van de financiële sector en het opheffen van het bankgeheim; een sociaal rechtvaardige fiscaliteit en het afschaffen van de fiscale kortingen via de notionele interest; een belasting op de financiële transacties; het daadwerkelijk uitgeven van euro-obligaties om aan de financiële speculatie een einde te maken en om de landen toe te staan hun economieën te stimuleren.

De syndicalisten leggen uit dat ze op de nota van Di Rupo van 4 juli (met zijn begrotingsonderdeel) zo traag reageren uit bezorgdheid om eerst te informeren en te sensibiliseren en pas daarna de vakbondsafgevaardigden en de militanten, en later alle leden, te mobiliseren. Ze bepleiten een strategie van geleidelijke mobilisatie die met de nationale manifestatie van 2 december te Brussel het eerste orgelpunt moet krijgen. Ze hebben op deze 15de november aan de onderhandelaars, die nog aan de begroting van het toekomstige budget van 2012 werken, een eerste waarschuwing willen geven, een waarschuwing die trouwens ook indirect aan de werkgevers is gericht.

2. De nationale manifestatie van 2 december 2011

Deze manifestatie is een eerste sterk moment van de vakbondsmobilisatie, terwijl in de aanloop ernaar de ondernemers proberen de geesten te kalmeren. Het VBO roept op 27 november 2011 de vakbonden op tot verantwoordelijkheidszin en dus tot het afblazen van de manifestatie van 2 december 2011. UNIZO herinnert er ondermeer expliciet aan dat de onderhandelaars erover hebben gewaakt om de koopkracht van de werknemers te ontzien en dat de werkgevers, ook al hebben ze met bepaalde budgettaire maatregelen zelf problemen, harder willen werken, terwijl de werknemers gaan manifesteren en staken. UNIZO opent tegelijkertijd een website www.wijstakenniet.be waarop de manifestatie van 2 december en de ermee gepaard

gaande stakingen worden bestookt. Deze standpuntbepaling op het internet zal door 49.608 bezoekers worden gesteund.

De patronale waarschuwingen kunnen hieraan niets veranderen: de manifestatie brengt ongeveer 70.000 arbeiders naar Brussel en gaat vergezeld van een stakingsbeweging in de grote ondernemingen en bij de grootwinkelbedrijven en van stakingen (met vooraanzeg) bij de TEC in Wallonië, bij de MIVB en bij De Lijn. De manifestatie heeft als hoofddoel aan te klagen dat de vakbondsalternatieven, met name over de economische relance, niet in overweging zijn genomen, dat de onderhandelaars de sociale gesprekspartners niet hebben geraadpleegd en dat de werknemers de federale begrotingsmaatregelen erg onrechtvaardig vinden.

Alvorens terug te komen op de verklaringen van de vakbondsleiders naar afloop van de manifestatie, is het nuttig in te gaan op de begrotingsmaatregelen die het vakbondsverzet oproepen. De geviseerde belangrijkste maatregelen betreffen in de eerste plaats de *werkloosheid*: de wachtstage voor de jongeren wordt een “instapstage” die tot 12 maanden zou duren (in plaats van 6 of 9 maanden). De uitkeringen van de instapstage worden enkel verstrekt indien de betreffende persoon actief op zoek gaat naar een baan, hetgeen door drie positieve evaluaties moet worden bevestigd. Deze uitkeringen worden uitgekeerd aan werklozen die de laatste 18 maanden gedurende ten minste een jaar hebben gewerkt en ze worden tot 3 jaar in de tijd beperkt voor samenwonenden en werkzoekenden

ouder dan 30 jaar; hetzelfde geldt vanaf 1 januari 2012 (met verschillende vergoedingen) voor gezinshoofden en alleenstaanden. Ook zullen vanaf begin 2013 de werkloosheidsuitkeringen in de eerste periode van 60 percent naar 65 percent gaan; dan zal vanaf 2012 de duur van de opeenvolgende vergoedingsperioden (in functie van gewerkte jaren) wel worden bekort: in de tweede periode zullen de uitkeringen na 1 jaar geleidelijk dalen tot het forfait. Volgens de berekeningen van het ABVV zullen deze maatregelen vanaf april 2012 leiden tot uitsluiting van ongeveer 24.000 werklozen (van wie 17.000 in Wallonië) van de werkloosheidsvergoedingen.

Wat de *prepensioenen* betreft (die voortaan “stelsel van werkloosheid met bedrijfs-toeslag” zullen heten) zijn ter versterking van de beschikkingen van het Generatiepact meerdere maatregelen voorzien: de leeftijd voor toegang tot het conventioneel prepensioen wordt opgetrokken naar 60 jaar (in plaats van 58 jaar) na een carrière van 40 jaren (in plaats van 38 jaren), een maatregel die vanaf 2012 geleidelijk van toepassing zal worden in de ondernemingen zonder akkoord over het prepensioen en vanaf 2015 voor de overige bedrijven; in geval van een herstructurering in ondernemingen zonder economische moeilijkheden stijgt vanaf 2013 de leeftijd van 50 naar 55 jaar, behalve dan in geval van collectief ontslag; voor de bedrijven in moeilijkheden zal vanaf 2018 de leeftijd van 50 naar 55 jaar stijgen, maar vanaf 2012 zal die leeftijd reeds 52 jaar worden; het deeltijds prepensioen zal worden afgeschaft; de werkgevers die zonder de

leeftijdsopbouw te respecteren ontslaan, zullen daarbij aan een financiële sanctie worden onderworpen.

Het wettelijk *pensioen* op 65 jaar blijft wel behouden, maar de leeftijd voor het vervroegd pensioen stijgt van 60 naar 62 jaar (vanaf 2015 na 40 dienstjaren).²⁰ Daarbij zal men voor de kredieturen (en de voorzieningen voor de eindeloopbaan) nog enkel beroep kunnen doen op viervijfde werken vanaf de leeftijd van 55 jaar (in plaats van 50 jaar) met een gedeeltelijke vergoeding van het gederfde loon betaald door de overheid, maar men weet nog niet wanneer deze maatregel zal ingaan.²¹ Bij bepaalde bevoorrechte regimes voor specifieke groepen (piloten, cabinepersoneel, matrozen, mijnwerkers) zal men enkel nog maar na 45 jaren carrière (in plaats van 30 jaren) recht hebben op een volledig pensioen. Voor journalisten jonger dan 55 jaar zal er van een hoger pensioen geen sprake meer zijn; de universiteitsprofessoren en de magistraten zullen voortaan een loopbaan van 36 jaren (in plaats van 20) moeten kunnen voorleggen alvorens ze op een volledig pensioen aanspraak kunnen maken. De pensioenen van de ambtenaren zullen voortaan op hun gemiddeld loon van de laatste 10 jaren (in plaats van 5) worden berekend.

Tijdens het einde van de manifestatie van 2 december 2011 hebben de vakbondsleiders hun eisen nog eens fel geaccentueerd. Zo benadrukte Cl. Rollin: “Deze crisis is niet de onze, het is er eentje van het ongeregelde financiële kapitalisme. Nochtans presenteert men de rekening ervan aan de loontrekkers en aan de uitkeringsgerechtigden.”²² A. Demelenne onderstreept van haar kant: “In plaats van de werkloosheidsvergoedingen degressief te maken, zou men beter de bonussen van de traders en de dividenden van de aandeelhouders ontvetten.”²³ Na afloop van de manifestatie werden de syndicale leiders door E. Di Rupo ontvangen. Die zegt hun ongerustheid te begrijpen, maar hij kan zich niet in naam van de regering uitspreken omdat die nog niet is geformeerd, al benadrukt hij wel de noodzaak van een sociaal overleg. Van hun kant zeggen Open VLD en MR eveneens de ongerustheid te begrijpen, maar ze onderstrepen dat de begroting in evenwicht is, dat besloten maatregelen de Soziale Zekerheid beogen te redden, ook al worden alle

categorieën van de bevolking getroffen. De media blijven sceptisch gestemd – als ze niet ronduit vijandig zijn – met betrekking tot de manifestatie. Zo vraagt B. Delvaux zich af, na eerst in haar standpunt te hebben onderstreept wat men ten aanzien van Europa en de schuldeisers heeft verkregen: “Wat een vreemde datum! Behalve het uiten van angsten, formuleert men eisen, stelt men veto’s; wat is de zin van een manifestatie van een dergelijke omvang, terwijl men aan de onderhandelaars niets meer kan vragen nu hun begroting is afgerond?”²⁴ Dit maar om te zeggen dat deze manifestatie, ook al is ze een krachtontplooiing door de vakbonden, vragen en negatieve reacties in de publieke opinie oproept.

Op 7 december is er in Luik een solidariteitsbetoging voor de staalarbeiders van ArcelorMittal (in het kader van een Europese actiedag van de syndicalisten van ArcelorMittal) uit protest tegen de beslissing van de groep om de warme fase te Luik te sluiten.²⁵ Deze manifestatie lokt ongeveer 20.000 deelnemers onder de slogan “La sidérurgie est à nous”. Ze herinnert aan de belangrijkste vakbondseisen, met name aan het behoud van de warme fase en aan de versterking van de koude fase van de Luikse staalnijverheid. Ze doet ook een oproep tot de politieke machthebbers om deze eisen te ondersteunen.

Op 14 december 2011 dient het gemeenschappelijk vakbondsfront (ACV, ABVV, ACLVB) een aanzeg in voor een algemene en/of sectoriële staking voor uiterlijk 30 januari 2012. Het front eist overleg en komt met een gemeenschappelijk eisenpakket. Dit eisenpakket is gericht aan de nieuwe federale regering en aan de werkgevers.²⁶ Het pakket bevat zeven grote hoofdstukken: een kritiek op bepaalde saneringsmaatregelen (die de jongeren, de langdurig werklozen, de oudere werknemers en de vrouwen raken), de eis van een relanceplan voor de werkgelegenheid voor jongeren en minder jongeren; de eindeloopbaan en een strenge regulering van de financiële wereld, de koopkracht, de openbare diensten, het sociale Europa en de duurzame groei. Volgens de vakbonden zou deze staking kunnen worden vermeden indien het overleg in concrete resultaten uitmondt. Dit vakbondsinitiatief werkt, wat ons niet hoeft te verwonderen, het VBO op de zenuwen: “Hun strategie treft de bedrijven als motor

van de jobs en welvaart, bemoeilijkt het herstel van de economie nog meer, dreigt de lont aan het kruitvat te steken, zodat ons land opnieuw op de radar van de financiële markten dreigt te verschijnen, en wakkert het risico voor recessiegevaar nog verder aan.”²⁷

3. De algemene staking van de openbare diensten op 22 december 2011

Deze algemene staking werd uitgelokt door de op zijn minst onhandige – zo niet provocerende – uitspraken van minister voor Pensioenen V. Van Quickenborne (VLD). Deze laatste verklaart op 16 december 2011 dat de hervorming van het systeem van de pensioenen en de prepensioenen door het Parlement nog vóór het einde van het jaar zal moeten worden goedgekeurd. Hij meent dat er overleg is geweest: een vergadering in het beheerscomité voor de pensioenen van de privésector (waarin de socialegesprekspartners vertegenwoordigd zijn); samenroepen van het Comité A voor de ambtenarenpensioenen gebeurt de volgende week. Volgens hem: “Er is nog altijd overleg mogelijk, maar ik wil ook geen illusies wekken. Wat in het regeerakkoord staat, zal bewaard moeten blijven. Men moet niet denken dat het zal lukken om de nieuwe regels pas te laten gelden voor zij die nu pas aan een bedienden- of ambtenaren carrière beginnen. Dan moeten we nog veertig jaar op hervormingen wachten.”²⁸ De minister van Pensioenen wil, zonder hierover misverstanden te willen

scheppen, op termijn tot een eenheidsstelsel voor de pensioenen komen. Om de timing te versnellen, krijgt het onderdeel “pensioenen” van de wet door diverse beschikkingen de vorm van amendementen die ofwel door de regering, ofwel door de parlementaire meerderheid bij de basistekst worden opgesteld, wat een manier is om een beroep op de Raad van State te vermijden, een manoeuvre dat trouwens luid door de oppositie wordt gekritiseerd.

De vakbondsreactie laat niet op zich wachten: op 19 december 2011 hebben zich reeds 300 militanten van het ABVV voor de Financietoren in Brussel verzameld, terwijl vakbondsvertegenwoordigers E. Di Rupo ontmoeten en wel moeten vaststellen dat de manoeuvreerruimte van deze laatste beperkt is. De vakbondspositie blijkt delicaat te zijn: de pensioenhervorming staat hen van de ene kant helemaal niet aan; van de andere kant proberen de syndicale instanties de taak van de eerste minister binnen deze centrumrechtse coalitie niet te bemoeilijken. Niettemin besluiten de vakorganisaties in de openbare diensten op diezelfde 19 december 2011 om voor 22 december, op de dag dat de voorstellen over de pensioenen door het Parlement moeten worden goedgekeurd, op te roepen tot een algemene staking in de openbare diensten (de administraties, de openbare bedrijven – NMBS en BPost –, het onderwijs, De Lijn, de TEC en de MIVB) als protest tegen deze voorstellen.

Deze algemene staking werd uitgelokt door de op zijn minst onhandige – zo niet provocerende – uitspraken van minister voor Pensioenen V. Van Quickenborne (VLD).

De algemene staking van de openbare diensten op 22 december wordt op 20 december door spontane werkonderbrekingen van het spoorwegpersoneel in Henegouwen voorafgegaan, een actie die zich in de morgen van 21 december 2011 uitbreidt: deze acties lopen vooruit op de beweging daar ook zij onwetend zijn over hetgeen de regering inzake de pensioenen voor hen in petto heeft. De staking van 22 december werd over het algemeen in de verschillende sectoren van de openbare diensten goed gevolgd²⁹, sommige privébedrijven zijn eveneens in staking gegaan. Daaruit spruiten de onvermijdelijke mobiliteitsproblemen voort die ongetwijfeld nog door de impact van de beweging zijn versterkt, en dat heeft dan weer op Facebook reacties onder de slogan "Wij zijn het beu!" uitgelokt die de staking bij de NMBS duidelijk viseren. De media zijn ten andere aan deze staking niet voorbijgegaan zonder ze te bekritisieren.³⁰ De omvang van deze algemene staking van de openbare diensten was nochtans onvoldoende om de goedkeuring in het Parlement van het onderdeel "pensioenen" te beletten, waarvan de toepassing in de vorm van koninklijke besluiten voor ten laatste op 30 april zou moeten gebeuren. Dat laat dus, ondanks alles, enige (kleine) ruimte voor overleg en voor het aanbrengen van enkele correcties in de marge. De vakbonden houden nochtans vast aan hun stakingsaanzegging voor 30 januari 2012, waardoor ze druk kunnen uitoefenen om eindelijk een sociaal overleg die naam waardig op gang te brengen. Intussen zouden er in principe geen verdere vakbondsacties te verwachten zijn.

4. Een benarde sociaaleconomische toestand

Men kan moeilijk stellen dat het jaar 2012 sociaaleconomisch onder gelukkige auspiciën van start is gegaan. De vooruitzichten van de verschillende instellingen (Federaal Planbureau, Nationale Bank, IRES, e.a.) laten duidelijk zien dat onze economie in een recessie is getreden. De meest optimistische³¹ voorspellingen gewagen voor 2012 van een groei van 0,1 procent van het BBP, de meeste pessimistische³² van een daling van -0,3 procent. Dat heeft natuurlijk een aantal gevolgen. Aan de ene kant zou de begrotingscontrole van begin maart 2012 moeten leiden tot ten minste 2,3 miljard euro extra bezuinigingen bovenop het initiële bedrag van 11,3 miljard euro dat

eind december 2011 is overeengekomen.³³ Daar komt nog een voorspelde inflatie van 2,6 procent bij. Die is hoog, maar minder hoog dan in 2011 (3,5 procent). Aan de andere kant zijn er de klassieke indicatoren: consumptie van de gezinnen, investeringen van de ondernemingen, openbare uitgaven, export en import zullen ruim naar beneden worden bijgesteld. De arbeidsmarkt zou in 2012 verzwakken met een netto banengroei die rond de 5.000 eenheden schommelt en met een groei van de werkloosheid van 6,6 procent van de actieve bevolking (in 2011) tot 8,2 procent.³⁴ Zonder hierbij het feit te rekenen dat de maatregelen om de staatsuitgaven te beperken de overheidsinspanningen voor het scheppen van banen nadelig kunnen beïnvloeden.³⁵

Ten aanzien van deze benarde sociaaleconomische toestand nemen de werkgevers en de vakbonden tegengestelde standpunten in. Het VBO constateert een daadwerkelijke verslechtering: de concurrentie tussen de landen neemt toe waarbij iedereen probeert de concurrentiekracht te herstellen, en de gezondmaking van de openbare financiën houdt het risico in dat de situatie verslechtert, vandaar het perspectief van een negatieve spiraal. Om er uit te geraken pleit het VBO, behalve voor acties op Europees niveau, ook voor sociaaleconomische hervormingen, met name voor het optrekken van de pensioengerechtigde leeftijd, voor een verhoogde activering in het werkloosheidssysteem en de hervorming van de loonindexatie om zo de concurrentiekracht van de ondernemingen te redden.³⁶ Het ABVV daarentegen benadrukt, na het belang van de automatische loonindexering en van de sociale uitkeringen voor de koopkracht en de werkgelegenheid te hebben benadrukt, vooral het behoud van het huidige systeem. Het legt de nadruk op vijf andere prioriteiten, met name op een relanceplan voor duurzame groei, een rechtvaardige inkomenshervreiding via de belastingen, het zetten van een rem op de liberalisering van de openbare diensten en het onder controle houden van de tarieven in de reeds geliberaliseerde sectoren (energie, vervoer, post); een verhoogde inspanning inzake onderzoek en ontwikkeling en een waarachtige regulering van de financiële en banksectoren.³⁷ Ondernemers en vakbonden proberen de regeringsmaatregelen vanaf dan te beïnvloeden in de richting die hen past.

5. De algemene staking van 30 januari 2012

Vanaf medio januari 2012 probeert de federale regering het sociaal overleg weer op gang te brengen. In de ogen van de vakbonden heeft dat overleg tot geen enkel resultaat geleid: het beperkte zich tot het instellen van technische werkgroepen terwijl de regering iedere betekenisvolle toegeving weigerde. Hoewel het gemeenschappelijk vakbondsfront zich bewust was dat men moest besparen, meende men nochtans dat dit niet ten koste van enkel de arbeiders mocht gebeuren en men oordeelde daarom dat de regeringsmaatregelen de algemene staking onvermijdelijk zouden maken.³⁸ De vakbonden verklaren zich nochtans voorstanders van het voortzetten van het sociaal overleg, met het oog op concrete maatregelen voor het scheppen van werkgelegenheid, iets wat opmerkelijk genoeg in de regeringsmaatregelen ontbreekt. Ze menen aan de hand van Europese voorbeelden (Griekenland, Italië, Spanje, Portugal) dat het veralgemeende austeriteitsbeleid inderdaad geen oplossing naderbij brengt, doch alleen maar de depressie zal verergeren.

Het perspectief van deze algemene staking kan de regering helemaal niet vrolijk maken. De rechtse partijen beschouwen ze als onverantwoord, te meer daar het gevraagde overleg met de vakbonden op hun advies van start is gegaan.³⁹ Br. Tobbyack, de voorzitter van de SP.A, kritiseert eveneens deze algemene staking – maar dan ongetwijfeld om zijn kameraad Di Rupo te steunen – die hij ongepast noemt.⁴⁰ Een deel van de publieke opinie begrijpt ten andere de reden voor deze algemene staking niet: waarom ze laten doorgaan als de regering al een beslissing heeft genomen? Voor anderen kan enkel een algemene staking op Europees niveau de door Europese Commissie opgelegde austeriteitspolitiek doen ombuigen. Bepaalde werkgevers overwegen maatregelen tegen de staking te treffen⁴¹ of ze te ontwijken (door bijvoorbeeld op telewerk beroep te doen), want ze vrezen met name vliegende stakingsposten en het blokkeren van de wegen en sommige industriezones.⁴²

Het is niet gemakkelijk om zich een precies beeld te vormen van de omvang van de algemene staking van 30 januari 2012. Ze

is ongetwijfeld belangrijk geweest, maar het zou overdreven zijn om te stellen dat ze een overweldigend succes is geweest. Eerst en vooral is de syndicale communicatie via de geschreven pers – en behalve de interviews door de belangrijkste vakbondsleiders gegeven – duidelijk te laat gekomen: pas op de stakingsdag van 30 januari zelf verscheen er in de pers een advertentie waarin de inzet van deze staking duidelijk werd omschreven.⁴³ De ondernemersorganisaties hebben trouwens moord en brand geschreeuwd door duidelijk overdreven bedragen van tussen 600 en 800 miljoen euro te noemen over de kosten van deze staking, maar deze zeepbel werd al snel door onderzoekers tot 80 à 120 miljoen euro teruggebracht.⁴⁴ Dit nu gezegd zijnde, wat valt te melden over de werkelijke impact van deze algemene staking?

Ze werd in de sector van het openbaar vervoer goed opgevolgd, ze is in de distributiesector voelbaar geweest, tenminste in Wallonië, in de postsorteercentra, het onderwijs, de industriële bekkens in Vlaanderen en Wallonië; talrijke industriezones werden door stakingsposten verlamd, maar duidelijk in mindere mate in Vlaanderen (waar men over meer KMO's beschikt) dan in Wallonië. Wegversperingen die het verkeer filteren, waren op meerdere verkeersassen geplaatst, maar in het algemeen leidde de staking niet tot nootore incidenten. De vakbonden feliciteren zichzelf wegens het succes van deze noodzakelijke staking en ze menen derhalve dat ze haar nut heeft bewezen, omdat ze

het overleg tussen de sociale gesprekspartners en de federale regering weer zou op gang brengen en dat ze ten minste bepaalde amendementen bij wijze van antwoord op hun eisen, met name inzake de prepensioenen, de pensioenen en de werkloosheidsuitkeringen, uit de brand heeft helpen slepen. Ze betonen zich in elk geval gerustgesteld door de constatering dat de regering niet aan de indexering van de lonen zal raken. Men kan daarbij vaststellen dat deze algemene staking de drie vakbondsorganisaties heeft verenigd – ze hebben na afloop van de mislukking van het AIP-project van januari 2011 een streep getrokken onder hun meningsverschillen –, ongetwijfeld uit zorg om, in het zicht van de sociale verkiezingen, aan te tonen dat ze in staat zijn om tot actie over te gaan als de belangen van alle arbeiders, en niet alleen van hun leden, op het spel staan. Vervolgens gaat het gemeenschappelijk vakbondsfront in op een actiedag door de Europese Vakbondsconfederatie op 29 februari 2012 geprogrammeerd in de landen van de Europese Unie om tegen de door de Europese leiders opgelegde austeriteitspolitiek te protesteren. In België lijkt men zich tot een actiedag te beperken en niet tot een dag van algemene staking.

De ondernemerskliek wil graag het succes van de algemene staking relativiseren. Volgens het VBO was deze staking niet algemeen, was het land niet verlamd, was de invloed van de staking meer in Wallonië dan in Vlaanderen merkbaar, en had die weinig impact op de tertiaire sector. Te meer daar

het beroep doen op telewerk de gevolgen ervan heeft beperkt. Het VBO wijst er op dat talloze niet-stakende arbeiders door stakingsposten geblokkeerd werden, met name op de industrieterreinen. Het VBO, UNIZO, Voka, UWE en VKW hebben deze staking voor zowel het sociale overleg als voor de economische ontwikkeling en de werkgelegenheid als nutteloos en schadelijk aangemerkt.

Naar aanleiding van deze algemene staking is de polemiek met betrekking tot het stakingsrecht (in het bijzonder ten aanzien van de stakingsposten) opnieuw opgelaaide. Het zijn nochtans vooral de commentaarschrijvers in nogal wat dagbladen die een kritische houding hebben aangenomen. Het is voldoende om de standpunten te lezen van G. Tegenbos (*De Standaard*): “En nu aan het werk voor werk”, van F. Van de Woestyne (*La Libre Belgique*): “Au boulot”⁴⁵, of de schreeuwende koppen: “Stakers missen stootkracht” (*De Morgen*), “Van Quick: ‘Cette grève ne changera rien’” (*Le Soir*), “La grève mais pas la paralysie” (*L'Écho*, blz. 3).⁴⁶ Over het algemeen roepen de journalisten een nutteloze staking op omdat ze de regering niet zou verleiden tot het herzien van haar opties.

6. Het overleg in februari 2012

Niettemin heeft de federale regering zich in bepaalde mate gevoelig getoond voor de signalen die van de algemene staking van 30 januari 2012 uitgingen. Op 5 februari 2012 heeft het kernkabinet besloten tot “aanpassingen” inzake de werkloosheid, de eindloopbaan en de pensioenen, zonder echter de door het Parlement aangenomen maatregelen te herzien. Aldus werd bepaald dat de gehandicapte personen of diegenen met een wankelende gezondheid niet aan de reeds aangenomen algemene regels inzake de werkloosheid zouden worden onderworpen; de ondernemingen zullen diegenen die met prepensioen vertrekken moeten vervangen door het aanwerven van werklozen; het moment waarop men met prepensioen gaat zal niet alleen moeten rekening houden met de leeftijd, maar ook met de loopbaan.⁴⁷ Hoewel de leeftijd voor het met legaal pensioen gaan op 65 jaar blijft gehandhaafd, wordt vanaf 2016 vervroegde pensionering na een carrière van 40 jaren op de leeftijd van 62 jaar behouden⁴⁸, dit zowel in de privé- als in de publieke sector,

ook al staan voor deze sector enkele laatste marginale aanpassingen ter discussie voor wat de “speciale regimes” betreft.⁴⁹

Tijdens het overleg tussen de federale regering en de Groep van Tien op 14 februari 2012 werden verschillende aanpassingen voorgesteld. De vakbonden apprecieerden de veranderingen betreffende een zeker aantal bijzondere gevallen, maar dan wel zonder geestdrift, doch wel met de nadruk dat de algemene staking van 30 januari effect heeft gehad. Ze blijven nochtans op de resultaten van het overleg voor de publieke sector wachten en ze houden vast aan hun eisen inzake de relancemaatregelen voor de werkgelegenheid.⁵⁰ Het VBO van zijn kant meent dat het door de regering wel over een bepaald aantal opmerkingen werd gehoord, maar het blijft ontevreden over met name de verlenging van het regime van de prepensioenen voor de lange loopbaan en voor de zware beroepen. Het VBO blijft dus waakzaam in afwachting van de toepassingsbesluiten van de regeringsmaatregelen.⁵¹

7. Het stakingsrecht en de loonindexering

De staking van 22 december 2011 en de algemene staking van 30 januari 2012 hebben de polemiek met betrekking tot het stakingsrecht opnieuw op gang getrokken. Al is iedereen het eens over de legitimiteit van dat recht, toch zijn de meningen verdeeld tussen werkgevers en vakbonden vanaf het moment dat het erop aan komt om de grenzen ervan vast te leggen. Van de kant van het patronaat pleit men voor het individuele recht op arbeid, wat betekent dat de stakingsposten niet mogen blokkeren, ten hoogste mogen filteren: ze zouden in geval van staking de toegang tot de onderneming aan de niet-stakers niet mogen ontzeggen.⁵² Van vakbondszijde meent men dat in geval van een stakingsaanzegging het collectief recht, dat het stakingsrecht is, voorrang heeft op het individuele recht en dat, in geval van inmenging van het gerecht en het opleggen van dwangmaatregelen, na een eenzijdig aangespannen kortgeding door de betrokken ondernemers, er een buitenvervolginstelling moet volgen.⁵³

Een andere erg belangrijke twistappell brengt de patronale, syndicale en regeringskringen opnieuw in beroering. Het betreft de automatische indexering van de lonen.

Op dat punt is het standpunt van de regering-Di Rupo duidelijk: geen kwestie van het bespreken van een of andere wijziging van de indexering. Maar achter de eensgezinde façade bestaan nogal erg opmerkelijke meningsverschillen in de coalitie. Ze zijn opgedoken na verklaringen afgelegd door de gouverneur van de NBB L. Coene op 14 februari 2012 waarbij hij de conclusies van een voorlopige studie van de NBB ter zake openbaar maakt. Volgens L. Coene, die op de weerslag van de stijgende prijzen voor energieproducten voor de consumptieprijzen wees, is het nodig om te bestuderen hoe men de weerslag van de indexering van de lonen kan verminderen: dus moet men een hervorming van deze indexering bekijken om onze concurrentiekracht te kunnen behouden.⁵⁴ Ook al heeft E. Di Rupo het standpunt van de regering dienaangaande herhaald, toch geven de partijen van de coalitie verschillende meningen over de kwestie. Open VLD en MR menen dat men op een dag de indexering zal moeten bespreken, maar dat dit vandaag niet opportuun is, een standpunt waarop CD&V zich met nuances op vastlegt.⁵⁵ De SP.A denkt dat het belangrijker is om eerst de energieprijzen aan de ketting te leggen, de PS blijft zich verzetten tegen elk in vraag stellen van de indexering, terwijl CDH zich achter het regeerakkoord verschanst.⁵⁶ Terwijl de werkgeversorganisaties – wat geen verrassing is – pleiten voor een diepgaande hervorming, ja zelfs voor een afschaffing van de loonindexering⁵⁷, blijven de vakbonden stug volhouden dat het probleem niet voortvloeit uit de indexering, maar wel uit de inflatie wegens de pijlsnel stijgende energieprijzen. Er is dus geen sprake van om opnieuw de indexering ter discussie te stellen. Ook al blijft de concurrentiekracht een belangrijk punt, toch menen de vakbonden dat de loonkosten daarvan slechts een aspect zijn: investeringen in vorming en in R&D zijn op zijn minst even belangrijk en blijven sinds jaren onder de ter zake gestelde objectieven in de opeenvolgende AIP's en de Europese normen. De kwestie van de automatische loonindexering en van het beperken van het stakingsrecht zal na de begrotingscontrole van maart zeker weer komen bovendrijven en dat kan dan weer tot ernstige ruzies aanleiding geven. We zullen op deze twee sociaaleconomische brandbommen in een volgend artikel terugkomen.

Om af te ronden: onzekerheid met betrekking tot de toekomstige evolutie van de sociaaleconomische conjunctuur blijft; die zal zeker door de resultaten van de begrotingscontrole worden bepaald en dus tot bijkomende besparingen van zowat 2,3 miljard euro kunnen leiden die de federale regering in het begin van maart 2012 zal moeten vinden. Op het einde van de winter en in het begin van de lente zou men daarvoor een nieuwe periode van agitatie en sociale conflicten kunnen meemaken.

(19 februari 2012)

*
* *

Postscriptum

Het door de federale regering dit weekend aangekondigde resultaat van de begrotingscontrole, na afloop van een week van felle discussies en botsingen tussen links en rechts, heeft een vreemde smaak nagelaten. Het is ongetwijfeld nog te vroeg om over de doelmatigheid van de genomen maatregelen een oordeel te vellen, maar, zoals we zullen zien, over sommige daarvan hangt nochtans een zweem van twijfel. Van welke politieke kleur ze ook mochten zijn, alle federale regeringsleden bevestigden dat het over een “zachte” rigueur zou gaan die nauwelijks – of zeer weinig – aan de inkomens van de gezinnen zou raken.

Zonder hier tot in de details te willen treden, kan men het geheel van de genomen maatregelen toch in zeven categorieën indelen: 81 miljoen euro aan fiscale inkomsten (o.a. belasting op de beursverrichtingen en accijnzen op tabak); 93 miljoen besparingen op de Sociale Zekerheid (waarvan 63 miljoen op de gezondheidszorg); 250 miljoen besparingen op de “toegeëigende bevoegdheden”⁵⁸; 263 miljoen euro besparingen op de primaire uitgaven (waarvan 50 miljoen op de ontwikkelingssamenwerking); het heffen van 829 miljoen euro eenmalige inkomsten (waarvan 289 miljoen terugbetaald door BPost en 200 miljoen geanticipeerde belastingen op de levensverzekeringen); 650 miljoen euro uit de “buffer” voor onvoorziene uitgaven (waarvan 210 miljoen vervroegde belastingen op het spaarpensioen; 166 miljoen besparingen op de gezondheidszorg en 124 miljoen op de werkingskosten van de administratie) en

334 miljoen euro “technische correcties” (waarvan 39 miljoen uitgestelde uitgaven voor de levering van helikopters, 30 miljoen door het afwaarderen van de pensioenuitgaven en 265 miljoen uit “andere” nog niet verder gepreciseerde uitgaven). Dat maakt in totaal 2,5 miljard euro besparingen. Kortom, een smeltpot van 119 (!) maatregelen, wat voor 2012 zou moeten leiden tot het bereiken van het aanbeiden financieringstekort van 2,8 procent van het BBP.

Behalve dat er geen absolute zekerheid bestaat over het daadwerkelijk verwezenlijken van alle besparingsmaatregelen en over de inning van de nieuwe inkomsten, is men toch ontgoocheld over de maatregelen met betrekking tot de relance en het scheppen van arbeidsplaatsen. De belangrijkste begrotingspost betreft “eenmalige” inkomsten, die dus tot 2015 niet voor herhaling vatbaar zijn, een datum trouwens waarop België geacht wordt de begroting in evenwicht te hebben; tot die datum is bereikt, mag men zich derhalve voor 2013 en 2014 ook verwachten aan betekenisvolle besparingsmaatregelen. De “veiligheidsbuffer” maakt nog eens dat de besparingen in de gezondheidszorg worden verhoogd en de beleidsmarges van de overheid worden versmald (terwijl de behoeften van justitie en het gevangeniswezen bijvoorbeeld stijgen). De technische aanpassingen zijn voorlopig merendeels vaag gelaten. Over

de bedragen die men van de post “pensioenen” kan weghalen, daarover kan men zich de vraag stellen hoe men dat zal kunnen realiseren nu men op elk ogenblik zwaait met het spook van de financieringsmogelijkheden van de wettelijke pensioenen op langere termijn. De 250 miljoen van de toegeëigende bevoegdheden zullen ten slotte zeker heftige discussies tussen de federale regering en de regio’s opleveren.

Indien men de links-rechtsbalans van deze maatregelen opmaakt, dan constateert men dat links geen bijkomende vermindering van de notionele interessen (noch de koppeling ervan aan het scheppen van banen) heeft verkregen, noch een minimumbelasting op de vennootschappen, noch een aanmerkelijke verhoging van de belastingen op de grote fortuinen (waarvan men uiteraard altijd de uittocht naar de fiscale paradijzen vreest). Uiteraard hebben PS en SP.A verkregen dat men niet aan de indexering van de energieprijzen (dat natuurlijk positief uitvalt voor de consument) zal wel aan het vertragen van de inflatie bijdragen, dus ook van de indexering van de lonen. Rechts prijst zich gelukkig dat er geen nieuwe aderlating van de gezinnen (vooral van de rijkste) is toegepast. Weinig reacties zijn er tot nu toe van de zijde van de sociale gesprekspartners gekomen. Op het moment van het schrijven van dit postscriptum hebben de vakbondsorganisaties nog altijd

niet via een persbericht gereageerd; het VBO daarentegen prijst zich gelukkig met de verhoogde inspanningen om de kosten van de openbare diensten te verminderen en met het feit dat men niet aan de belastingen op de ondernemingen, noch aan de notionele interessen heeft geraakt en het VBO doet bij monde van R. Thomaes een duidelijke oproep tot de federale regering: “De regering moet daarom de Europese analyses en aanbevelingen nu dringend ter harte nemen en werk maken van het versterken van de concurrentiekracht van de ondernemingen”.⁵⁹ Met andere woorden: het VBO maakt zich op om tegen de automatische prijsindexering van de lonen weer ten strijde te trekken, omdat die indexering nog altijd als een majeur obstakel voor de ontwikkeling van de concurrentiekracht van de ondernemingen wordt gezien.

Men moet zich derhalve geen zinsbegoochelingen maken: de begrotingscontrole geeft de indruk van een zekere virtualiteit⁶⁰ en de vakbondsorganisaties zouden er daarom verkeerd aan doen om zich niet waakzaam op te stellen ten aanzien van het toepassen van al deze bezuinigingsmaatregelen die zo goed als pijnloos voor de burgers zijn gepresenteerd.

(13 maart 2012)

(Vertaling : André Mommen)

Noten :

¹ Zie M. Capron, "L'échec de la négociation interprofessionnelle pour 2011-2012", *Courrier Hebdomadaire*, CRISP, nr. 2010-2102, 2011.

² Zie in dit verband Th. Moulaert, "La fin de carrière. Des politiques en débat", *Courrier Hebdomadaire*, CRISP, nr. 1882, 2005, zie het dossier "Fins de carrière", La Revue nouvelle, maart 2006, blz. 26-70 en Th. Moelaert, "Le Pacte de solidarité entre les générations", *Courrier Hebdomadaire*, CRISP, nr. 1906-1907, 2006.

³ Zie *Syndicats*, nr. 18, 28 oktober 2011, blz. 3.

⁴ Zie met name voor het ACV "Dossier autonome. Assainir socialement", *Syndicaliste* CSC, nr. 746, 10 oktober 2011, en een persbericht: "Aux négociateurs chargés de former le gouvernement: 'Engagez-vous pour la solidarité et un avenir social'. Les sept pistes à suivre", oktober 2011.

⁵ De gegevens van Eurostat die voor de eerste trimester van 2011 een verhoging van de uurloonkosten van 3 procent voor België tegen 3,6 procent in de naburige landen geven, versterken natuurlijk de syndicale positie.

⁶ Over het algemeen menen de vakbonden dat het Generatiepact de meeste van zijn doelstellingen heeft bereikt en dat er dus geen enkele reden is om het te veranderen of te versterken.

⁷ Vandaar de afwijzing van het voorstel van het advocatenkantoor Claeys & Engels voor een eenvormige ontslagregeling: 1 maand per dienstjaar met een minimum van 3 maanden en een maximum van 12 maanden, met de mogelijkheid van een individuele of collectieve onderhandeling. Het voorstel om elk ontslag te motiveren en aan de rechter toe te staan om in geval van onterecht ontslag de ontslagvergoedingen (vrijgesteld van sociale bijdragen en belastingen) aan te passen, valt bij de vakbonden veel meer in de smaak.

⁸ Het VBO heeft over dit thema op 21 september 2011 een symposium georganiseerd en er met name P. Harz uitgenodigd. Harz is de auteur van diepgaande hervormingen van de arbeidsmarkt in Duitsland die de Duitse concurrentiekracht hebben bevorderd (met behulp van het vermenigvuldigen van het aantal precarie jobs en ten koste van een groeiende armoede).

⁹ Over dat thema doet het VOKA (Vlaamse ondernemersorganisatie voortgekomen uit het VEV, het Vlaams Economisch Verbond), waarvan de N-VA zegt bij aan te leunen, de radicaalste uitspraken: geen uitkeringen meer na maximaal 2 jaar werkloosheid en afschaffing van de wachtlijn voor jongeren.

¹⁰ In het eerste semester van 2011 bedroeg de tewerkstellingsgraad in Vlaanderen 71,8 procent,

in Wallonië 62,2 procent en in Brussel 58,6 procent, hetzij een nationaal gemiddelde van 67,3 procent voor de categorie van 20- tot 64-jarigen, tegen een gemiddelde van 68,5 procent in de EU en ten aanzien van een Europese doelstelling van 75 procent in 2020.

¹¹ Daarom bevat het evaluatieverslag van de CRB voor wat het Generatiepact betreft, de verschillende meningen van de ondernemers en de vakbonden, en vandaar ook het doorschuiven van dit probleem naar de toekomstige federale regering.

¹² *De Morgen*, 31 oktober 2011.

¹³ Het aantal getroffen arbeidsplaatsen bevindt zich tussen haakjes. Het betreft hier: Wiresolutions te Fontaine l'Évêque (60), SAPA te Ghlin (170), Synthoner te Moeskroen (55), Best Medical te Fleurus (het aantal blijft nog onzeker), TBP Electronics te Geel (335) en FBFC te Desiel (150).

¹⁴ Univar te Anderlecht (37), Astrazeneca te Ukkel (80), Pfizer te Brussel (167), Aperam te Châtelet (46) en Genk (71), AMP te Brussel (64), Euroclear te Brussel (500, delokalisatie), Media Markt te Zellik (61), KBC (250, delokalisatie), AM-Liège (581 en meer dan 1.000 banen bij de onderaannemers), Durobor te Soignies (220).

¹⁵ Zie ook het voorgaande nummer van *VMT*, nl. het artikel over ArcelorMittal-Luik.

¹⁶ Het opeisingsbevel werd door de Raad van State verboden, maar enkel voor de stakers die het verzoek hadden ingediend.

¹⁷ Zie met name *Le Soir*, 5-6 november 2011.

¹⁸ Geciteerd in *Le Soir*, 16 november 2011.

¹⁹ ACV-CSC – FGTB-ABVV, "Plate-forme commune. Propositions pour sortir de l'impasse". Zie tekst op de website www.acv-online.be/Actualiteit/Persberichten/Overzicht.asp.

²⁰ De bedoeling van de regering zou ten andere zijn om geen rekening meer te willen houden met de gelijkgestelde periode voor de personen onder 60 jaar (werklozen, gepensioneerden, gebruikers van kredieturen), wat zal neerkomen op een lager pensioenbedrag. Zie *De Morgen*, 17 december 2011.

²¹ Dezelfde vaagheid zweeft rond het overlevingspensioen dat betrekking heeft op personen ouder dan 45 jaar van wie de partner overleden is en die recht geeft op 80 procent van het pensioen van de overleden partner. Er is sprake van het vervangen van dit overlevingspensioen door een overgangsregeling (in functie van leeftijd, aantal kinderen en de duur van het huwelijk of van de samenlevingsperiode), wat neerkomt op een beduidende daling van het inkomen van de overlevende partner. Later blijkt toch dat deze hervorming enkel zou gelden voor mensen van

minder dan 30 jaar waarvan in de toekomst de partner zou overlijden, maar in dat geval zou het huidige bedrag van het overlevingspensioen niet gewijzigd worden.

²² Geciteerd in *L'Écho*, 3 december 2011.

²³ *Idem*.

²⁴ Standpunt van *Le Soir*, 2 december 2011.

²⁵ Zie M. Capron, "Het einde van de warme fase voor Arcelor-Mittal-Luik?", in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, nr. 4, winter 2011, blz. 13-17.

²⁶ Men kan de tekst raadplegen op de site www.abvv.be/web/guest/press-releases-nl?p_id=13635&apx_display_sate_year=2011

²⁷ Persbericht van VBO in *L'Écho*, 15 december 2011. http://vbo-feb.be/media/uploads/public/_custom/press/PressReleases/14_12_-_aank_alg_staking_NL.doc

²⁸ Interview in *De Morgen*, 17 december 2011.

²⁹ De beweging lijkt nochtans minder goed te zijn gevolgd in de lokale en regionale besturen in Vlaanderen.

³⁰ Een grondige kritiek van de negatieve houding van een zeker aantal media in België ten aanzien van de staking van 22 december wordt geleverd door D. Zamora, "Grève en Belgique: Haro sur les grévistes et les syndicats", *Acrimed*, 3 januari 2012. De tekst bevindt zich op de site www.acrimed.org/article3741.html.

³¹ Federaal Planbureau. Zie *Le Soir*, 10 februari 2012.

³² Volgens de economen van het IRES (UCL), "Perspectives économiques 2012, *Regards économiques*, nr. 94, januari 2012, blz. 5. Zij voorzien een negatieve groei in het eerste semester van 2012 gevolgd door een lichte positieve groei.

³³ Meer precies zou men volgens de Nationale Bank van België (NBB) bij de onder druk van de Europese Commissie tijdelijk bevroren 1,3 miljard euro van de openbare uitgaven nog ongeveer 2 miljard euro bijkomende besparingen moeten voegen om de doelstelling van een financieringstekort van 2,8 procent van het BBP eind 2012 te verkrijgen. Een niet onaanzienlijk deel van deze besparingen zou misschien wel volgens de begrotingscontrole die de federale regering zal uitvoeren, ten laste kunnen komen van de regionale en de lokale overheden, hetgeen nog altijd voorzeker niet is afgedwongen. Zie *De Morgen*, 15 februari 2012 en *L'Écho*, 15 februari 2012.

³⁴ Het betreft hier voorspellingen van het IRES: zie "Perspectives économiques", o.c., blz. 5-6. Volgens het *Jaarverslag* van de NBB zouden dit respectievelijk neerkomen op een netto banengroei met 1.200 eenheden en een werkloosheid die van 7,3 procent tot 7,7 procent zou oplopen.

³⁵ Het gaat hier over de verschillende gesubsidieerde maatregelen van de RVA. Zie

“Perspectives économiques” 2012, blz. 6, noot 7 en 9.

³⁶ Zie G. Vancronenburg, “2012 sera une année difficile”, *Forward*, december 2011, blz. 18 en “Le contrôle budgétaire de visu”, *Infor FEB*, nr. 4, Supplément, 2 februari 2012.

³⁷ Zie ABVV, “Sociaal-Economische Barometer 2011”, januari 2012, tekst is raadpleegbaar op de site www.abvv.be/web/guest/publications-nl.

³⁸ Dat is met name de mening van Marc Leemans, de nieuwe voorzitter van het ACV: “We vinden dat de regering onevenwichtige en verkeerde maatregelen neemt. We hebben lang gewacht op een signaal om hierover overleg te plegen, maar dat kwam te laat. (...) De regeringsmaatregelen zijn buiten proportie. Inkomens uit arbeid worden te hard aangepakt. Andere inkomens ontspringen de dans. Heel veel mensen hebben het vandaag moeilijk om het hoofd boven water te houden”, interview in *De Morgen*, 20 januari 2012. Er bestaat nochtans in het ACV geen eensgezindheid: enkele bestendingen van het ACV Openbare Diensten roepen op om voorlopig niet in staking te gaan om het overleg alle kansen te bieden. De voorzitter van het ACV Openbare Diensten bevestigt niettemin: “... op de evaluatie binnen het ACV, waarbij is beslist tot een staking, is er inderdaad stevig gediscussieerd daarover, maar het orderwoord is gegeven” (*De Morgen*, 27 januari 2012).

³⁹ Zie het interview met A. De Croo, voorzitter van de VLD, in *Le Soir*, 21-22 januari 2012.

⁴⁰ “Ik begrijp de vakbonden als ze zeggen dat je naast het aanpassen van het brugpensioen ook maatregelen moet nemen voor de tewerkstelling van vijftigers. Maar volgens mij doet deze regering dat ook. Er is ook constant overleg met de vakbonden, wat het voor mij nog vreemder maakt dat er nu een algemene staking komt. Dit is een atoombom, en die zet je in tijdens een wereldoorlog. Dit is in de huidige omstandigheden niet verstandig”, geciteerd in *De Morgen*, 27 januari 2012.

⁴¹ Dat is met name het geval met de firma Veldeman Bedding in Limburg, die een premie van 30 euro uitlooft aan de arbeiders die niet aan de algemene staking meedoen.

⁴² De reactie van V. Reuter, de afgevaardigde bestuurder van de UWE: “Iedereen kan een motief vinden om ontevreden te zijn ten aanzien van het optreden van de regering. Ik kan derhalve begrijpen dat men wil manifesteren, maar ik weiger categorisch dat men daarvoor het land blokkeert. De vakbonden vrezen ten andere de mislukking van de staking. Het is wel degelijk daarom dat ze de communicatiekanalen willen afgrendelen. Dat zal het beeld scheppen van een veralgemeende chaos en ontevredenheid, terwijl

dat niet het geval zal zijn.” Interview in *La Libre Belgique*, 28-29 januari 2012, dat eveneens een repliek van Cl. Rolin (ACV) bevat waarin de algemene staking gerechtvaardigd wordt. Zelfde controverse tussen P. Timmermans (VBO) en R. De Leeuw (ABVV) in *De Morgen*, 28 januari 2012.

⁴³ Zie de advertentie in *Le Soir* van 30 januari 2012.

⁴⁴ Het zijn de bedragen door J. Hindriks (IRES-UCL) in *Le Soir* van 30 januari 2012 naar voren geschoven.

⁴⁵ Dit standpunt is het onderwerp geweest van een gedetailleerde kritiek van N. Görtz: “Nouveau tir à vue éditorial contre les grévistes en Belgique”, *Acrimed*, 8 februari 2012 (zie de site www.acrimed.org/article3766.html).

⁴⁶ Het betreft in elk geval de dagbladen van 31 januari 2012. In *Le Soir* ontwijkt B. Delvaux de kwestie door een standpunt aan Europa te wijden, terwijl ze in haar standpunt van 30 januari onder de kop “Voyage en absurdité” de botsingen tussen de vakbondsverantwoordelijken van de ene kant en de ministers en de werkgeversvertegenwoordigers van de andere kant naar aanleiding van de televisiedebatten op zondag 29 januari 2012 kritiseerde.

⁴⁷ Zo mogen werknemers met 40 jaar loopbaan vóór 60 jaar nochtans met prepensioen gaan. De personen die een zwaar beroep uitoefenen kunnen beroep doen op kredieturen (of een 4/5de werkweek) vanaf 50 jaar.

⁴⁸ Nochtans behouden de personen die van kredieturen of prepensioen vóór einde november 2011 genieten, hun rechten; deze datum geldt eveneens voor het in aanmerking nemen van de gelijkgestelde periodes en voor de wachtperiode van de jongerenstage. De systemen van bestaande prepensioenen worden behouden voor wat betreft de regimes van bijzondere arbeidsomstandigheden (ploegenarbeid, nachtarbeid, onderbroken uurroosters).

⁴⁹ De brandweerlieden hebben voor de Wetstraat 16 gemanifesteerd om het penibele en gevaarlijke karakter van hun beroep aan te kaarten om het behoud van hun huidige regime te verkrijgen: pensioen met 60 jaar en prepensioen vanaf 57-58 jaar, maar zonder evenwel tot op heden genoegdoening te verkrijgen.

⁵⁰ Voor details betreffende de “aanpassingen” van de regering, zie met name *Le Soir*, 15 februari 2012. Wat de meningen van de vakbonden betreft, zie hun persbericht: voor het ABVV: “Concertation sociale: première analyse et réaction”, 6 februari 2012; voor het ACV: “Enfin la clarté pour les réparations pour le secteur privé”, 17 februari 2012 en de site www.reparations.be.

⁵¹ VBO, “De regering heeft oren naar de werkgeversbezwaren”, Persbericht, 14 februari 2012. http://vbo-feb.be/media/uploads/public/_custom/press/PressReleases/14_02_pensioenen.doc

⁵² VBO, Voka, UWE en BECI (Brussels Enterprises, Commerce and Industry) voelen zich gesteekt door een recent rapport van het Europese Comité voor Sociale Rechten (ECSR). In een gemeenschappelijk persbericht van 7 februari 2012 stellen ze: “Het ECSR bevestigt opnieuw dat alle intimidatie of geweld strijdig is met het Europees Sociaal handvest en dat de Belgische rechter rechtsgeldig het evenwicht tussen het recht op staken en het recht op werken kan herstellen. Dit geldt onder meer in geval van niet-vreedzame stakersposten, de aantasting van goederen en personen of het blokkeren van toegangen.” <http://vbo-feb.be/pers/persberichten/>

⁵³ Dit standpunt wordt met name ondersteund door Chr. Panier, ex-voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, in *La Libre Belgique*, 31 januari 2012. Zie ook E. Brewaeys, B. Lietaert, K. Salomez, “Het kort geding bij collectieve arbeidsconflicten”, in P. Humblet, G. Cox (red.), *Collectieve conflicten*, Mechelen: Kluwer, 2011, blz. 206-227.

⁵⁴ Zie *De Morgen*, 15 februari 2012, en *L'Écho*, 15 februari 2012.

⁵⁵ Volgens R. Terwingen, voorzitter van de kamerfractie van CD&V: “Het systeem van de automatische loonindexering blijft behouden. Maar het wil niet zeggen dat de index niet hervormd moet worden.” *De Morgen*, 17 februari 2012.

⁵⁶ Zie *De Morgen*, 16 februari 2012.

⁵⁷ Men kan een meer genuanceerde analyse lezen in *L'Écho*, 18 februari 2012.

⁵⁸ Het gaat hier om bevoegdheden door de regio's uitgeoefend, maar tot op heden door het federale niveau gefinancierd.

⁵⁹ Geciteerd in een persbericht van het VBO, 11 maart 2012.

⁶⁰ Volgens J. Hendriks, econoom bij Itinera, zou het zelfs gaan om een “illusionistische oefening”. Zie *Le Soir*, 13 maart 2012.